

Bertrand de Broussillon, Arthur (éd.). Cartulaire de l'abbaye de Saint-Aubin d'Angers, I. Cartulaire du XIIe siècle. 769-vers 1175. 1896.

1/ Les contenus accessibles sur le site Gallica sont pour la plupart des reproductions numériques d'oeuvres tombées dans le domaine public provenant des collections de la BnF. Leur réutilisation s'inscrit dans le cadre de la loi n°78-753 du 17 juillet 1978 :

*La réutilisation non commerciale de ces contenus est libre et gratuite dans le respect de la législation en vigueur et notamment du maintien de la mention de source.

*La réutilisation commerciale de ces contenus est payante et fait l'objet d'une licence. Est entendue par réutilisation commerciale la revente de contenus sous forme de produits élaborés ou de fourniture de service.

Cliquer [ici pour accéder aux tarifs et à la licence](#)

2/ Les contenus de Gallica sont la propriété de la BnF au sens de l'article L.2112-1 du code général de la propriété des personnes publiques.

3/ Quelques contenus sont soumis à un régime de réutilisation particulier. Il s'agit :

*des reproductions de documents protégés par un droit d'auteur appartenant à un tiers. Ces documents ne peuvent être réutilisés, sauf dans le cadre de la copie privée, sans l'autorisation préalable du titulaire des droits.

*des reproductions de documents conservés dans les bibliothèques ou autres institutions partenaires. Ceux-ci sont signalés par la mention Source gallica.BnF.fr / Bibliothèque municipale de ... (ou autre partenaire). L'utilisateur est invité à s'informer auprès de ces bibliothèques de leurs conditions de réutilisation.

4/ Gallica constitue une base de données, dont la BnF est le producteur, protégée au sens des articles L341-1 et suivants du code de la propriété intellectuelle.

5/ Les présentes conditions d'utilisation des contenus de Gallica sont régies par la loi française. En cas de réutilisation prévue dans un autre pays, il appartient à chaque utilisateur de vérifier la conformité de son projet avec le droit de ce pays.

6/ L'utilisateur s'engage à respecter les présentes conditions d'utilisation ainsi que la législation en vigueur, notamment en matière de propriété intellectuelle. En cas de non respect de ces dispositions, il est notamment passible d'une amende prévue par la loi du 17 juillet 1978.

7/ Pour obtenir un document de Gallica en haute définition, contacter reutilisation@bnf.fr.

[S.] CARTAE DE MAIROMNO

CCXX. (S. 1.) — 1080-1082. — NOTICE DES PLAINTES DES MOINES
DU PRIEURÉ DE MÉRON CONTRE RENAUD LE TRÉSORIER, SEI-
GNEUR DE MONTREUIL-BELLAY¹.

*Carta de malis consuetudinibus quas Raginaldus thesaurarius
misit in obedientia Mairomno*².

[72] Hae sunt porpensiones et male consuetudines quas
Raginaldus thesaurarius misit in curtem Sancti Albini de Mairono
postquam ille fuit senior de Mosteriolo.

Antiqua consuetudo fuit quod si aliquis se clamavit de homine
Sancti Albini ad viarium de Mosteriolo, viarius non distrinxit eum
donec aut monachus aut qui Maironum servabat rectum clamanti
veluisset.

Quod si viarius mandavit homini Sancti Albini ut ad se iret et
ille non ivit, non gajavit viario despectum, si non mandavit eum
propter illa forfacta que ad viariam suam pertinerent.

Nunc autem nova consuetudine et torta pro qualicumque
causa, vel etiam sine causa, mandet viarius de Mosterolo hominem
Sancti Albini, nisi statim ad eum abierit, disgagiat latro miserum,
opprimit, dampnat et tollit sua.

Istam consuetudinem non habuit tempore Gaufridi Martelli
Berlains neque Geraldus, filius ejus, in curte de Mairono, sed
Raginaldus thesaurarius misit eam in torto post mortem Martelli
comitis.

Hanc novam, ut dictum est, consuetudinem et tortam calump-

(1) Renaud de Montreuil-Bellay fut trésorier de Saint-Martin de Tours de
1080 à 1087 (Carré de Bussacrolles, *Dictionnaire historique d'Indre-et-Loire*,
VI, 254).

(2) Cette pièce copiée par dom Housseau, nos 895 et 895 bis, a été publiée
par Marchegay et Mabille à la page 65 des *Chroniques des églises d'Anjou*.

niatus est abbas Otbrannus Raginaldo thesaurario et inde prendidit bellum adversus eum dicto certo termino quando bellum esset, sed comes habuit essonium infra terminum belli, et prendidit respectum ab eo usque infra octo dies in quibus submoneret eum vel ipse comes vel abbas.

Post essonium comitis, submonuit eum abbas de lege facienda, sed in illo remansit et adhuc remanet, et tamen semper consuetudinem tenet.

Pastum de bosculo Lancioni vetat Raginaldus hominibus Sancti Albini, et monachis etiam radices ad calefaciendum, cum ipse et sui ramiliam et radices illius bosculi auferant et usurpent.

Nam Fulco comes boscum non concessit seniori de Mosterolo, nisi solummodo ad suum calefacere et ad castellum claudendum, si talis boscus esset ut ex eo claudi posset.

Fulco, comes antiquus, petiit ab abbate Sancti Albini, amore et prece, ut prata que habebat ad Mosterolum faceret sibi secari ab hominibus de Mairono.

Hec prata, postquam dedit Fulco Junior, nepos Gaufridi Martelli, Raginaldo thesaurario quod antiquus Fulco amore vel prece a monachis habuit, Raginaldus in coactitiam consuetudinem vertit et, vetante Fulerado monacho qui Mairono preerat hominibus Sancti Albini ne secarent ea, Raginaldus ideo predam de Mairono prendi iussit et prendidit. Quod videns, Fuleradus monachus valde doluit et abiens Fulconi comiti, qui prata dederat, monstravit.

Qui Fulco, adversum Raginaldum qui presens aderat, presto fuit jurando probare aut per se ipsum aut per quendam suum hominem, quia quando ei prata dedit, sicut consuetudinem nescivit, ita nec dedit.

Post hec quesivit Raginaldus quatinus abbas Otbrannus daret ei de rebus Sancti Albini in fevum, tali pacto ut et Maironum bene in reliquum servaret et res alias omnes Sancti Albini ubicumque ipse servare posset.

Habito de hac re consilio, dederunt ei abbas Otbrannus et monachi in fevum prata et vineas apud Andecavum et alias fevos

Caballariorum, unde factus est homo abbatis Olbranni, juravit ei fidelitatem et monachis ejus. Quam fidelitatem bene quidem fecit, sed factam male servavit.

Nam post hec, sine ullo forfacto vel causa, domnus Raginaldus, homo Sancti Albini, predam de Mairono prendidit et sexaginta libras eam redimi fecit. Quas sexaginta libras gagiavit postea quasi penitens abbati Olbranno ad terminum; sed, veniente termino, nec solvit nec alium deprecatus est in quo solveret.

Qui de predicta preda duos boves retinuit quos reddere pactum habuit, sed et hos, sicut nec sexaginta libras, minime postea reddidit.

Gaufridus, filius Hemenonis, suus vassallus, cepit predam in terra Sancti Albini propter quinquaginta solidos, quos ipse domnus Raginaldus ei debebat, et hos domnus Raginaldus Fulcrado monacho regagiavit, sed postea sicut et cetera non solvit.

Johanni Paisan tulit Calvinus triginta solidos propter bannum quem non criavit in nostra ecclesia, quod in consuetudine non est ut homo scilicet noster propter viarium in nostra ecclesia bannum criet.

Willelmo de Panerolis retulit Calvinus triginta solidos propter unam minam de annona quam portabat ad Salvum Murum filio suo qui manebat ibi, sed et illi qui eum prendiderunt undecim solidos habuerunt.

Dodoni, fabro monachorum tulit etiam Calvinus triginta solidos propter annonam quam, ut venderet, ducebat ad Salvum Murum, castellum comitis.

Alia vice retulit Calvinus jamdicto fabro octodecim solidos propter duodecim denariatas de panibus [73] quos portabat uxor ejus ad vendendum trans fluvium Dive.

Item tulit Calvinus Adhelardo Avoles novem solidos propter unum porcum mortuum quem aportavit Maironum in collo suo, cum consuetudo non est ut homo Sancti Albini donet de hoc pedagium quod in collo suo portaverit vel reportaverit.

Rursus tulit Calvinus Rainardo quindecim solidos propter telam quam posuit super asinum cujusdam vicini sui, cum consuetudo non est ut donent nisi unum pedagium si duo aut

tres homines vel usque ad septem honerant asinum in domo alicujus hominis.

Et Brientio tulit Calvinus quindecim solidos, et Otberto quatuordecim solidos et bovem unum, propter Raginaldum de Parenai.

Savaricum Ortolanum distrinxerunt pedagogarii Ebardus et Calvinus propter ruscam de apibus quam portabat ad Salvum Murum, propter hoc solum quod posuit eam ad terram de collo suo intra pedagium.

Baldinus viarius quesivit in curte de Mairono annonam per vim et consuetudinem. Sed hanc consuetudinem contradixerunt ei Drogo et Rotbertus monachi; pro qua causa minatus est eos verberare in ipsa domo sua precepitque hominibus suis ut caperent res Sancti Albini ubicumque invenirent et homines ejus usque ad mortem verberarent, quod et fecerunt. Nam unum de famulis monachorum usque ad mortem verberaverunt, alium autem verberatum despoliaverunt et ita dimiserunt, ablatis duobus asinis quos ipsi duo minabant. Homines etiam ejus assalierunt de nocte homines Sancti Albini et feminas qui ambulabant ad molendinum et verberaverunt eos.

Ipsae rursus et sui homines occiderunt anseres hominum Sancti Albini et portaverunt, et sui homines intraverunt per violentiam in vineas monachorum et vinitorem verbaverunt et racemos portaverunt.

Ipsae quoque Baudinus fregit portam monachorum et, evaginato gladio, persecutus est intra claustra portarium.

Tulit etiam Baldinus Alberto cuidam, homini Sancti Albini, quadrigam suam et eum verberavit.

Viarius de Mosterolo distrinxit more francorum hominum illos qui ducunt uxores feminas Sancti Albini, sed consuetudo non est ut distringantur postquam eas duxerint, nisi sicut et illi quidem suo capite sunt homines Sancti Albini.

Hildrado, homini Sancti Albini, tulit Willelmus, viarius de Mosterolo, triginta et tres solidos et tredecim sextarios de frumento et latus de porco et unctum unum. Hoc regagiavit Raginaldus abbati Otbranno apud Maironum, sed postea non reddidit, sicut semper consuetudinem habet non reddendi.

Quotiens habent Mosterolenses metum de Toartio vel de alia aliqua parte, statim mittit viarius de Mosterolo propter homines de Mairono ad custodiendum castellum, et hoc facit etiam cum habent guerram cum comite Andecavensi, cujus abbatia est. Sed consuetudo non est antiquitus ut castellum custodiant, nisi tunc solummodo cum caballarii de Mosterolo vadunt in hostem cum comite Andecavensi foras suam terram.

Audiendum etiam est qualiter confundant et opprimant viarii de Mosterolo pauperes homines Sancti Albini de Mairono.

Venit latro viarius ad aliquem de villanis et mittit ei supra quod olim vel sanguinem alicujus fudit, vel furtum fecit, vel canis ejus leporem cepit et celavit. Villanus audiens revera quod non fecit, negat. Vicarius contra quod mendaciter finxit, affirmat. Villanus impatiens mendatii supra se missi et fidens in recto suo, destinat se probare per sacramentum quia quod vicarius ei supramittit, non fecit. Latro audiens sacramentum, quasi tandem invento quod querebat, calumpniatur ei illud per bellum, cum ille quod villano supramittit nec viderit nec verum esse sciat, nec testem qui vel sciat vel viderit habeat. Miser homo, audito bello, sicut nescius pugne pavescit et quasi fecerit quod non fecit dat guagium latroni. Qui, sumpto guagio exinde, tanquam si teneat villanum in carcere vel in vinculis, ut revera facit, ita dampnat eum de substantia sua, affligit et opprimit.

Hoc latrocinium et hanc fraudem exercent sepissime viarii de Mosterolo in hominibus Sancti Albini de Mairono, consentiente et amante, immo et volente et jubente, seniore de Mosterolo.

Sed vicecomes de Toarcio, non ita subjectus vel obnoxius Andecavensi comiti sicut senior de Mosterolo, judicat aliter et melius erga homines Sancti Albini. Judicat enim et precipit ut si viarius suus calumpniatur hominem Sancti Albini de aliquo forfacto sine teste, homo Sancti Albini, facto plano sacramento, liber et quietus remaneat.

De his et aliis multis, quas memorare longum est, injuriis, a Raginaldo thesaurario Sancti Albini et ejus monachorum, sicut supradictum est fideli, nobis Sancti Albini humillimis monachis irrogatis, querelas et clamores multos sepe privatim et publice

fecimus, sed illius superba violentia et audaci contumacia prevalente, justitiam exinde obtinere nequivimus.

CCXXI. (S. 2.) — 1080-1082. — CHARTE PAR LAQUELLE RENAUD LE TRÉSORIER, SEIGNEUR DE MONTREUIL, ET BELLAY, SON NEVEU, RENONCENT AUX MAUVAISES COUTUMES ÉTABLIES SUR LA TERRE DE MÉRON ¹.

Carta de malis consuetudinibus dimissis a Rainaldo thesaurario et Berlaio, nepote ejus, in obedientia Maironno.

Jam vicinatem mundi terminum crebrescentibus inditiis signorum fidelissimo Christi ore promissorum colligentes, nos quoque negligenter hucusque ac nequiter vixisse callentes, cum non ignoremus scriptum : « Que seminaverit homo hec et metet », et quod per operum semina ad retributionum manipulos, sive in bono sive in malo, portandos vel sustinendos necessario cunctis sit perveniendum ; quanto brevius ac incertius hujus vite spacium habemus, tanto citius ac certius aliquid operari debemus quo, post fragilitatem et miseriam presentis vite, eternitati ac beatitudini mereamur asciri future.

Quapropter ego, Rainaldus, Sancti Martini Turonensis thesaurarius, et Berlaius, nepos meus, pro animabus nostris ac parentum nostrorum, relaxamus Sancto Albino et ejus monachis omnes malarum immissiones consuetudinum ortarum per improbitatem vicariorum nostrorum in curte de Mairono, partim scientibus nobis, partim nescientibus, constringentes nos ad antiquam sex forsfactorum consuetudinem, que sunt raptum et incendium, sanguis ac furtum, lepus et pedagium, ita ut de nullo alio, nisi de quo monachi justitiam facere noluerint forsfacto, vicarius de Mosteriolo distingat hominem de Mairono ad hanc constitutionem nostram et divisionem.

Cum aliquot horum sex forsfactorum in curte de Mairono recens

(1) Cette pièce et la suivante ont été publiées par Marchegay et Mabille à la page 72 des *Chroniques des églises d'Anjou*.

fuerit factum, mandabit vicarius de Mosteriollo quem scierit vel suspicatus fuerit exinde culpabilem villanum, ut ad se veniat iustitiam de prenotato forsfacto facturum apud Mosteriolum vel apud aliquem in curte de Mairono quem ei mandaverit locum.

Quod si venire contempserit, despectum vicario proinde emendabit.

Si autem venerit ac se per sacramentum de objecto forsfacto purgare voluerit, vicarius sine teste sacramentum illius calumpniari poterit.

Sed quamdiu villanus se purgare voluerit, nunquam ab eo vicarius sacramentagium habebit. Et si in vicario non confiso rectitudinis sue lex remanserit, nec tunc omnino sacramentagium habebit. Si vero villanus aut aliquis amicus ejus vel monachus per concordiam pro lege vicario aliquid dederit, tunc sacramentagium dabit. Si vero se purgare potuerit, nullum aliud de tota curte de toto forsfacto sine teste appellare potuerit.

Si autem de pedagio vicarii appellatio fuerit, tempus et merces et castellum, vel villa in quo et de qua et ad quod vel ad quam pedagium asportatum fuit, ad que appellatus respondeat, nominanda erunt.

Si vero de lepore, non nisi per veras aut verisimiles probationes, hominem appellare potuerit. Si autem alicujus canis sine illius incitatione leporem ceperit, si integrum aut meliores partes cani abstulerit et ad curiam portaverit, quietus inde erit.

Bosculum de Lanthono monachi ut mos est ad omnem suum capient usum, exceptis ceppis.

Pastum de Lanthono homines de Mairono peccoribus suis, exceptis ovibus suis et capris, a festo sancti Michaelis usque ad festum sancti Albini transitus, idem usquequo bosculus ille fructificaverit ac fronduerit habebunt. A festo autem transitus sancti Albini usque ad festum sancti Michaelis, abstinebunt omnes bestie villanorum a pasto bosculi. Toto anno, si qualescumque bestie bosculum illum incurrerint evadendo, et de hoc pastor se poterit purgare quod scienter eas ibi non custodierit, nichil inde emendabit.

Si Toarcenses vel Losdunenses vel aliqui de vicinis castris

predam hominum de Mairono sine illorum forfacto abduxerint ac predam suam redimere coacti fuerint, pedagium inde non dabunt. Si autem pro alicujus forfacto de quo purgare se non possit, preda sua sibi ablata fuerit, illamque postea aut emerit aut redemerit, pedagium inde dabit.

Pedagium non dabit homo de hoc quod portabit collo suo, nisi de pluma, de cêra, de uncto, de rusca, de peregrinis et magni precii rebus: de pluma, unum denarium; de tabula aut cruello cere, unum obolum; de rusca, unum obolum; de uncto plus valente sex denarios, unum obolum; de bacono cum [74] uncto suo, unum denarium; de lecto furnito, unum denarium; de trosello maritali, quatuor denarios; de equo aut equa non ferrata, unum denarium; de ferrato, duos; de bove, de asino, de porco, unum obolum; de tribus ovibus aut totidem capris, unum denarium; de uno quadrante lane, unum denarium.

Si plures homines unum asinum pluribus mercibus oneraverint, pedagium de uno asino dabunt, excepto si fuerint merces peregrine vel magni precii. De aliis rebus secundum suum valere pedagium dabitur, de plus valentibus plus, de minus minus.

De quicquid attulerit de foris homo de Mairono ad victum suum, sive de labore seu de emptione sua, sive panem, sive vinum, seu carnem, seu fenum, vel aliud aliquid hujusmodi, nisi illud vendiderit, pedagium inde non dabit.

Si autem illud vendiderit, die quo vendiderit pedagium dabit.

Si pastores aut alii aliqui fructus de virgultis vel racemos ad manducandum de vineis occulte sumpserint, nec ad vinum fatiendum ad domos suas portaverint, aut jarbas usque ad tres furati fuerint aut, studio furandi, de loco ad locum in uno campo transmutaverint, easque ille cujus erant invenerit et ut suas sumpserit, latrocinio non deputabitur.

Similiter et de minutis rebus sicut de cultello, de sagitta, de arcu, de bulzono, de balteo, de tricla asini. De talibus et his similibus minutis rebus si furate fuerint, furto non deputari precipimus.

Si scutarius aliquid furatus fuerit alieni, et ante fidem promissam aut sacramentum juratum rem recognoverit ac reddiderit, furto

non imputari precipimus. Si vero post fidem promissam aut sacramentum juratum, scularius rem furatam inventus habere fuerit, nisi vicarius de fure villano justitiam fecerit, tertium inde minime habebit.

Cum ad mandatum vicarii, pro aliquo sex forsfactorum suorum, homo de Mairono pro aperto forsfacto quod ei premandaverit ad horam et locum nominatum venerit, si vicarium non invenerit ac se uxori aut familie illius aut aliquibus de vicinis suis presenterit et jam se ibi diu stetisse questus fuerit ac postea abierit, despectum non emendabit. Si vero vicarium invenerit et de iudicio contenderint, curiam baronum adeant. Quod si ibi diffiniri non poterit, et ipsum dominum villanus appellaverit, et de hoc respectum quesierit, vicarius ei negare non poterit. Cum autem in curiam ipsius domini vicarius et villanus convenerint, quicquid dominus et curia ejus, aut idem quod vicarius aut aliud judicaverint, villanus vicario despectum pro hoc non emendabit.

Si autem pro timore non inveniendi pedagogium aut alius alicujus incommoditatis, hesternae die qua cum sarcina sua aliquis abire voluerit pedagogium pedagogio obtulerit, illum non refutari illumque solutum et quietum ire precipimus. Si vero ipso die quo abire voluerit pedagogium ei portaverit et illum non invenerit, uxori suae aut familie aut alicui legitimo illius vicino per testimonium illud tradat, qui pedagogio nisi renuerit reddat. Si autem ei oblatum fuerit, etiam si renuerit, lex illi proinde non emendabitur, sed quando pedagogium suum ab illo quesierit in capite ei reddetur.

Si villanus de Mairono bestias suas extra illam curtem pro aliquo profectu suo duxerit et infra unum annum et diem eas reduxerit, pedagogium inde non dabit. Si autem eas ad crementum alicui dederit, die quo abierint pedagogium dabit. Cum vero redierint, de cremento tantum pedagogium dabit.

Si villanus de pellibus bestiarum suarum, sicut catorum, agnorum et aliarum bestiarum his similium, aliquid vendere voluerit, pedagogium non dabit nisi mercator inde vendendo et emendo effectus fuerit.

Ad hanc itaque constitutionem nostram et divisionem, ego,

Rainaldus thesaurarius, et Berlaius, nepos meus, curtem de Mai-rono ab omni potestate vicariorum nostrorum et importunitate et violenta questione, preter quod hic divisum est, Sancto Albino et ejus monachis concedimus liberam et quietam, ita ut preter sex supradicta forsfecta, sicut hic divisum est, in ditione monachorum, ad faciendum de ea quod eis placuerit, cuncta curtis sit posita, et quicquid in ea perditum, jaclatum, inventum fuerit, in potestate monachorum cujus curtis est, sit.

Sanguinem de hominibus familie Sancti Albini et de colibertis ejus nunquam habebit dominus castelli Mosteroli, nec furtum de hoc quod furatum fuerit intra claustra monachorum, nisi foris productum fuerit.

De preteritis ergo peccatis nostris, que in ipsa curte vel ubi ubi contra Sanctum Albinum et ejus monachos perpetravimus, ab abbate Girardo et ejus monachis humiliter veniam petentes ac deinceps emendationem promittentes ac de hujus rei fide portanda abbatem et monachos dulciter ac sine dolo osculantes, hoc scriptum fieri ac in curia legi jussimus, et manibus propriis, ego, et Berlaius, nepos meus, et Gretia, neptis mea, signavimus, recipientes a monachis, quos nobis pro hoc reconpensant, mille et centum solidos denariorum et unum equum centum solidorum et unam unciam auri : quadringentos solidos michi ; Berlaio, nepoti meo, quingentos et equum supradictum ; Ursoni de Mosterolo, decem libras ; Grecie, nepti mee, unam unciam auri.

Istarum rerum testes sunt isti : Urso, Otoerius, Galoeius, Haimericus de Arcet, Haimericus de Aient, Baldinus, Walterius de la Haia, Gaufridus Mainerii, Telnarus, Gosbertus Balthan, Willelmus de Turre, Widdo Rebursus, Gaufridus Popin, Audoinus panetarius, Hugo Brocardus, Widdo de Rupibus, Radulfus de Coldreio, Walterius de Colons, Odo de Rel, Giraldus prepositus, Gaufridus de Sancto Leodegario, Ebrardus vicarius, Burchardus filius Gaufridi Foal, Sanson, Secardus canonicus Sancti Martini, Lodoicus, Radulfus de Brachesac, Ingelricus, Herveus Bovet, Widdo de Salmonceiaeo, Anfredus, Durandus Archenolus.

De presbiteris : Rotbertus, Habelinus, Durandus, Wihomarus.

De monachis: ipse Girardus abbas, Gaufridus Raherii, Girbertus, Huebertus, Johannes Matfridus, Rothbertus.

De laicis: Fulcherius de Cohorneio, Gaufridus de Varena, Aldulfus, Haimarus Malspetith, Barbotinus, Hilarius, Constantinus cocus, Gaufridus Lunellus, David de Mairono.

S.	Ra	S.	Ber	S.	Gre
gin	aldi	la	ii	ci	e

CCXXII. (S. 2 bis.) — 1087, 15 mai. — NOTICE DE LA RESTITUTION PAR BELLAY, SEIGNEUR DE MONTREUIL, DE CINQ CENTS SOUS EXIGÉS PAR LUI EN VIOLATION DE L'ACTE QUI PRÉCÈDE.

Aliquot annis postquam hec carta sicut supradictum est concessa et subscriptionibus legitime roborata est, Berlaus, dominus Monasterioli, suggestionem quorundam de ipsius curtis liberatione et immunitate dolentium, in eadem curte Maironi ultra sex supradicta forsfacta que sola ibidem retinuerat volens aliquid usurpare, de liberis hominibus ejusdem curtis quingentos solidos denariorum violenter extraxit, quia omnes eos sui juris esse dicebat et maxime eos quos vulgus albanos vocal.

Unde reclamantibus monachis, post sepius declinata iudicia, tandem interdicto divini officii et agnitione justitie ad satisfactionem compulsus, supradictos quingentos solidos manu propria guagiavit abbati Sancti Albini Girardo, Andecavis, in camera episcopi, abbate residente ad dexteram episcopi, Berlaio vero ad sinistram, guirpitis supradictis liberis et albanis unde cum monachis contenderat.

Ibidem ergo, audientibus qui aderant, presens carta vulgaribus verbis expressa est distincte et aperte a Marbodo archidiacono, et iterata concessione Berlaii tota confirmata et roborata.

Accepit tamen inde a monachis Sancti Albini trecentos solidos, et Ursus de Monasteriolo sexaginta.

Actum Andecavis, in vigilia Pentecostes, anno M LXXXVII, videntibus et audientibus quorum hic nomina subscripta sunt: Gaufrido

Andecavorum episcopo, Marbodo archidiacono, Gaufrido Martini, Girardo abbate Sancti Albini, Hueberto priore, Motherto monacho, Salomone monacho, Rotherto monacho, Matfrido monacho, Girberto monacho, Tetbaudo monacho, Mauricio monacho, nepote Girberti monachi.

Ex parte Berlaii : Ursone de Monasteriolo, Tetmaro de Docto, Girardo filio Emenonis, Petro de Coldreio, Haimérico de Arcio, Walterio David, Evrardo Bisiolo, Bernardo Bruno, Durando Furbilione.

Ex parte monachorum : Adhelardo de Senona, Aldulfo preposito, Walterio Borno, Rannullo Rusello, Haimaro Malpetit, Rotherto de Insula, Rotherto de Treviis, Gaufrido Pulsato, Fulcrado corvesario, Willelmo Pinthone, Fortino.

Ego Insembertus, Pictavorum episcopus, auctorizo et consigno hoc scriptum, a monachis Sancti Albini mihi oblatum, astipulante hoc ipsum ecclesie Sancti Petri cui ego gratia Dei presideo clero, ac mecum promittente adjutorium monachis supradictis per ministerium nostrum contra illos qui hujus scripti firmitatem infringere aut adnullare presumpserint.

Presentibus et laudantibus testibus istis : Petro archidiacono, Lisoio capellano, Rotherto canonico Archemore cognominato, [75] Willelmo cubiculario, Walterio monacho de Hispania et aliis multis.

S. Ise		m berti	S. Pe		tri
Picta		vorum episcopi	arc		hi
			di		aco
			ni		

CCXXIII. (S. 3.) — 1087-1106. — NOTICE DE LA DESTRUCTION DE L'ÉCLUSE DES MOULINS DE MÉRON PAR ORDRE DE BELLAY, SEIGNEUR DE MONTREUIL, ET DE SON RÉTABLISSEMENT ¹.

Carta Berlaii, domini Mosterioli, de sclusia molendinorum nostrorum apud Maironem, quomodo jussit eam reedificari.

Audiant filii et successores nostri, litteras istas vel legant et in

(1) Pièce publiée par Marchegay et Mabille à la page 82 des *Chroniques des églises d'Anjou*.

eis scriptum invenient quod Berlaius de Mosteriolo, per consilium malorum hominum, dirupit selusiam molendinorum nostrorum et quoddam molendinum ita vastavit ut molere non posset.

Quod audiens abbas Girardus, ipse et quidam de fratribus perrexerunt ad eum, rogantes ut dampnum quod eis fecerat recognoscere et emendare dignaretur. Sed tunc eos audire contempnens, perpetratam injuriam emendare noluit.

Transivit itaque aliquantulum temporis spatium eo in malitia permanente, selusiaque dirupta et molendino non molente.

Postea, Deo volente, recognoscens quod injuste monachos tractaverat, dedit eis potestatem reedificandi selusiam et molendinum sicut ante vastationem fuerant, promittens se non ultra ea lesurum.

Propter hanc conventionem, ut eam erga monachos firmissime teneret, dedit ei Hubertus monachus, qui tunc apud Maironum erat, centum solidos denariorum et Girardus abbas perdonavit ei octo libras quas ipse Berlaius ei debebat.

Testes istarum rerum sunt isti : Haimericus de Bernezai, Wallerius Davit, Haimericus de Arzai, Hubertus monachus, qui tunc obedientie preerat, David famulus ejus.

CCXXIV. (S. 4.) — 966, mars, Angers. — CHARTE PAR LAQUELLE GEOFFROY GRISEGONELLE, D'ACCORD AVEC SON FRÈRE GUY, ABBÉ DE SAINT-AUBIN, DONNE A SAINT-AUBIN, POUR L'ÂME DE LEUR PÈRE FOULQUES ET POUR CELLE DE LEUR MÈRE GERBERGE, LA PARTIE DE MÉRON CONTESTÉE ENTRE L'ANJOU ET LE POITOU¹.

Carta Gaufridi, comitis Andecavensis, cui Grisea Gunnella cognomen fuit, de restitutione duarum quarlarum terre in villa Baludriaco que est intra curte Maironi.

✠ In Dei nomine.

Gaufridus, comes Andecavorum, et frater meus, Widdo, abbas ex monasterio Sancti Albini.

(1) Dom Housseau, n° 191. Cet acte a été publié dans le *Gallia*, première édition, IV, 25.

Novimus curtem Maironis sitam in pago Pictavensi totam ad integrum Sancti Albini juris esse, sicuti tradunt a Sancto Halario illi deditam esse.

Sed ex ipsa curte scimus quorundam presumptione duas quartas esse usurpatas, que diu in comitis Andecavensi fuere ditione.

Ego vero, Gaufridus, una cum fratre meo Widdone, easdem duas quartas, sitas in villa ipsius curtis Baludriaco, Sancti Albini perpetualiter tradimus ditioni, pro remedio scilicet patris nostri Fulconis matrisve nostre Gerberge, et quia professi sunt ipsius monasterii fratres ut annis diutinis prostrarum remedio animarum unicuilibet indigenti victus necessaria prebeant.

Vetamus etiam ut ne quis presumptor post nostrum decessum eas audeat sue potestati subicere.

Quod si quis presumpserit, digna maledictione artatus communique fidelium cetu excommunicatus, in eternum pereat sine fine dampnatus, nisi congrua emendatione recipi mereatur.

Signum † Gaufridi comitis. ✠ Nefingi episcopi. ✠ Widdo abba subscripsit. S. Rodulfi. S. Rainaldi. S. Warini. S. Odonis. S. Eudonis. S. Gadelonii. S. Raimboldi. S. Frotmundi.

Actum Andecavis civitate publice, anno DCCCCLXVI incarnationis Domini.

Data mense martio, anno XV regnante Hlothario rege.

CCXXV. (S. 5.) — S. d. — CHARTE PAR LAQUELLE UN CHEVALIER DU NOM DE GEOFFROY, POUR LA SÉPULTURE D'AREMBOURG, SON ÉPOUSE, DONNE A SAINT-AUBIN UN ALLEU SITUÉ EN POITOU.

Carta Gosfridi militis de alodo quem dedit Sancto Albino in pago Pictavo, in loco qui dicitur Ad Mansum.

✠ In honore summi Dei et Salvatoris nostri Ihesu Christi.

Ego, Gaufridus, ob honorem Dei et reverentiam ejus, trado et dono alodum ad locum Sancti Albini, pro sepulture mulieris mee, Arenburgis nomine, et pro remedium anime sue, hoc est in pago Pictavo, in loco qui dicitur Admansus, sive Ad Mansum. Mansum

indominicatum, et quicquid ad ipsum mansum aspicit vel aspicere videtur, totum ad integrum predictum locum trado perpetualiter ad possidendum cum servo priore, nomine Belaldo, et uxore cum infantibus, cum omni genealogia que ad ipsum servum pertinet vel pertinere videtur, cum voluntate patris jamdictæ mulieris qui cognominatur Rohaus et uxoris sui et filiis vel filiabus suis.

Si vero aliquis evenerit qui contra donationem istam calumpniam irrumpere presumpserit, non vindicet, sed in fisco solidos auri centum componat, et quod repetat non inveniat, et insuper a liminibus sancte Dei ecclesie exclusus que meretur tormenta et permaneat.

Actum Andecavis civitate.

Signum Gaufridi militis, qui hanc donationem fieri jussit †.

CCXXVI. (S. 6.) — 1055-1093. — NOTICE DES SENTENCES PAR LESQUELLES AIMERY IV, VICOMTE DE THOUARS, CONDAMNE CERTAINES COUTUMES ABUSIVES QUE SON PRÉVÔT VOULAIT INTRODUIRE AU DÉTRIMENT DES MOINES DE MÉRON.

Carta de malis consuetudinibus vicarii vicecomitis Toarcensis repulsis ab obedientia Mairono.

Propter concordiam et pacem, et ut sciant posteri nostri ea que temporibus nostris facta sunt, quandam contentionem litteris tradere decrevimus, que orta fuit pro quibusdam rebus inter monachos Sancti Albini qui sunt ad Maironum et prepositum et vicarium vicecomitis de Toarcio.

Contentio autem hujusmodi erat.

Quidam villanus monachorum, nomine Durandus Gravella, in Monasteriolo fecit quoddam bellum injuste, quia cecidit et consuetudinem quam victi emendare solent vicario Mosterioli emendavit.

Quod audiens vicarius vicecomitis de Toarcio tantundem a villano supradicto quesivit.

Sed quidam monachus, nomine Fulchradus, qui procurator erat obedientie supradictæ, hoc inconsuetum esse affirmans, ante vice-

comitem de Toarcio et curiam ejus hanc consuetudinem injustam esse probavit contra prepositum Haimericum et vicarium, nomine Goscelinum, cognomento de Montibus, qui pro ea re contra monachum bellum acceperant.

Judicavit itaque vicecomes et curia ejus hoc esse injustum, quia non habent prepositus vel vicarius consuetudinem in terra monachorum nisi pro quatuor forsfactis, id est pro sanguine facto, pro furto, pro rapto mulieris, pro incendio.

Sanguis autem vicario nunquam emendabitur, si inter homines Sancti Albini factus erit.

Dimissus est ergo villanus quietus judicio vicecomitis et curie ejus, et consuetudo dimissa est, quia bellum illud non fuit factum pro aliquo quatuor forsfactorum.

Preter hanc, aliam consuetudinem clamabant prepositus vel vicarius de Toarcio in terra monachorum quam tercium vocant.

Solent enim venire guarthones et scutarii et servientes de Mosteriolo in domos villanorum et furtim aliquid capere de domibus eorum.

Facto autem furto hujusmodi et rapina, et villano aut alio aliquo suo pro illo a raptore rem suam querente, si raptor et fur rem villani celaret an non celaret, qualicumque pacto postea rem suam villanus recuperaret, querebant ab eo prepositus vel vicarius de Toarcio illam consuetudinem quam tercium vocant.

Et pro tali forsfacto wadiaverunt duo villani Sancti Albini, unus, nomine Olgerius, quindecim solidos, inter districtum et emendationem, et alter, nomine Fulcherius, quatuor solidos.

Et quia erat injusta et per vim imposita hec consuetudo, pro ea evertenda perrexit Fulchradus monachus ante vicecomitem et curiam ejus.

In quo loco, a vicecomite et curia ejus hoc judicatum est, villanum Sancti Albini non debere reddere illam consuetudinem, quam tercium vocant, propter celationem, nisi raptor et fur a villano vel ab alio aliquo, seu seniore suo seu seniore Mosterioli, vel vicario, ita coactus fuerit ut pro eo det fidem suam, dicens se non habere, aut sacramentum faciat.

Hec itaque consuetudo iudicio vicecomitis et curie ejus dimissa est.

Preterea, si villanus rem perditam vel furatam tantum non amaverit ut eam querat donec abeat, pro hoc non emendabit illud quod dicitur tercium preposito vel vicario.

Hoc etiam in supradicta curia, iudicio eorundem quorum supra memoriam feci, definitum est.

Preterea, si prepositus vel vicarius reptaverit villanum monachorum, dicens villanum rem perditam recuperavisse que ei celata erat et per furtum ablata, sed ne reddat tercium, nolle profiteri quia celata fuerit, per suspicionem suam inde villanum appellare non poterit, nisi per testem qui probet villanum ex auditu et visu.

Similiter, si villanus reddiderit tercium et prepositus vel vicarius dixerit non reddere villanum secundum magnitudinem rei quam furto perdidit et recepit, ille vero negaverit, non poterit eum appellare inde, nisi per testem ex auditu et visu.

Et hoc sicut cetera iudicavit vicecomes et curia ejus.

Illud etiam scribere volumus:

Quotiescunque placebat preposito vel vicario vicecomitis de Toarcio, vocabat ad se villanos monachorum ut venirent facere rectum pro quolibet forsfacto, non mandans eis [76] forsfactum pro quo vocati erant. Qui vero non veniebant contemptum emendabant.

Hac in eadem curia non ita oportere fieri iudicatum est per iudicium vicecomitis et baronum illius. Sed si voluerit prepositus vel vicarius vicecomitis ut veniat ad se villanus monachorum, mandet ei per missagium suum forsfactum pro quo eum vocat. Quod si etiam mandato forsfacto villanus venire noluerit, fiduciam habens in Deo et in recto suo, cum postea venerit ad iudicium, si rectum suum poterit et ab illata calumpnia se purgare, non emendabit contemptum de eo quod venire noluit.

Istarum rerum sunt testes isti: Gaufridus Blesis, Rotbertus de Monte Cantorio, Guillelmus de Passavant, Tetbaudus Chaboth, Guillelmus li Meschinus, Tetbaldus de Berzolia, Savaricus filius Temeriaci, Guido de Valle Coloris, Warnaldus de Docto,

Hubelinus de Berzolia, Rainaldus filius Dodelini, Rainaldus filius Haimonis, Giraldus Longus, Haimericus prepositus, Johannes Orbatus, Goscelinus Creszoncius, Arnaldus presbiter, Letardus Campionus, Gelduinus Pictavensis.

Haimericus, prepositus de Toarchio, et Goscelinus, ejus vicarius, clamabant consuetudinem quam tercium appellant de habere dominico monachorum Sancti Albini de Mairono, si furatum eis esset.

De hoc tenuit judicamentum Haimericus vicecomes, et judicavit ipse et curia sua quod monachi non solum illi, sed omnes alii monachi, tercium non habebant donare de suo furato habere, et tamen dixit preposito et vicariis ut usque ad Natalem proximum inquirerent de quo monacho illius obedientie tercium habuissent.

Quod si usque ad predictum Natalem non invenirent, precepit monachis ut ultra eis non responderent neque redderent, sed transacto Natale illo usque ad quem terminus inquirendi fuit, nec vicarii a monachis tercium requisierunt neque monachi reddiderunt, sed neque reddent secundum judicium vicecomitis in eternum.

De hoc itaque iudicamento testes sunt: Radulfus frater vicecomitis, Rainaldus thesaurarius de Mosteriolo, Gosfridus Blesis, Savaricus filius Temerii, Willelmus li Meschins, Rainaldus Berlaicus.

CCXXVII. (S. 7.) — 1039-1055. — DON D'UN DROIT D'ÉCLUSE FAIT A SAINT-AUBIN PAR RENAUD CHABOT, ET CONFIRMATION DE CE DON PAR AIMERY, PRÉVÔT DE THOUARS, MOYENNANT L'ABANDON DE TRENTE-CINQ SOUS ET LE DON D'UN CHEVAL VALANT TRENTE SOUS.

Carta Rainaldi Cabot de Toart de molendino de Bribenno in obedientia Maironno.

Rainaldus Cabot de Toarth habebat consuetudinem, hoc est

exclusaticum, in molendino Sancti Albini de Bribenno¹. Et ipsam consuetudinem dedit Deo et Sancto Albino, pro redemptione anime sue et parentum suorum et uxoris sue et filiorum suorum, pro quo dono redonavit ei beneficium loci Sancti Albini abbas illius temporis, nomine Walterius, ipsi et parentibus ejus et uxori et filiis.

Istius doni testes fuerunt : Comitissa de Toarth, Gaufridus La Botha, Cadelo, Basilius, Haimericus filius Giraudi, Odilardus.

Monachi Sancti Albini : Otbrannus tunc prior, Ascelinus, Andreas.

Famuli : Letbaudus, Willelmus, Warinus, Ulricus.

Hanc perdonationem supradicti exclusagii ipse Rainaldus Haimericus, preposito de Toarth, cui illud in fevo dederat, auctorizare et confirmare fecit, tali pactione quatinus illi scangium similem vel meliorem daret.

Quod postmodum cum non haberet ipse Haimericus et proinde exclusagium quod prius libenter auctorizaverat calumpniaret immo et resumeret, pro hoc dederunt illi monachi qui tunc apud Maironem morabantur, Ascelinus scilicet et Gurhannus, jubente domno Walterio abbate, viginti quinque solidos denariorum et unum caballum trigenta solidorum, tali convenientia ut aut ille suum scangium haberet, an non monachi ex illa die ab ipso Haimericus vel a suis heredibus nullam deinceps calupniam paterentur.

Hoc audierunt et viderunt testes subinserti : Beraudus, suus homo, et Daniel, Aldulet et alii multi.

CCXXVIII. (S. 8.) — 1080-1087. — ACHAT PAR SAINT-AUBIN D'UN QUARTIER DE TERRE SIS AU PORT DE SAINT-HIPPOLITE-SUR-DIVE.

Carta Gunterii de Coldreto de uno quartario terre quod vendidit Sancto Albino apud portum Sancti Ypoliti in obedientia Mairomno.

Gunterius de Coldreto vendidit Sancto Albino et ejus monachis

(1) M. Port (*Dict. hist. de Maine-et-Loire*, I, 518) identifie le moulin de Bribennum avec le moulin de Bron, commune du Coudray-Macouard. Il voit

unum quartarium terre apud portum Sancti Ypoliti, solidum et quietum sicut habebat. Unde filius ejus Goslinus, post mortem patris, quinque solidos accipiens, venditionem supradictam sine ullius consuetudinis retentaculo confirmavit coram Raginaldo, tunc thesaurario Sancti Martini et domino Mosterioli, preter census omni anno reddendum.

Hujus rei auditores astiterunt : Hubertus monachus, Petrus de Coldreto, Ebrardus, Widdo Rebersus, Urso, Galoïus, Viternus frater Warnardi, David de Mairono.

CCXXIX. (S. 9.) — S. d. — PARTAGE ENTRE SAINT-AUBIN ET SAINT-FLORENT DES ENFANTS D'UN COLLIBERT APPARTENANT A SAINT-AUBIN ET D'UNE SERVE APPARTENANT A SAINT-FLORENT.

Carta Radulfi colliberti Sancti Albini ¹.

Radulfus, filius Durandi Burdelli, collibertus Sancti Albini, de Campaniaco Sicco, duxit uxorem Hermengardem Gillardam, Sancti Florentii ancillam, de quibus nati sunt Archembaudus Paratus et Rainsindis, et hos duos infantes partiti sunt apud Maironem Hubertus abbas Sancti Albini et monachi Sancti Florentii, et, de illa partitione, habuit Sanctus Albinus Rainsendem et Sanctus Florentius Archembaudum Paratum.

CCXXX. (S. 10.) — 1060-1087. — ACCORD ENTRE SAINT-AUBIN, D'UNE PART, ÉTIENNE ET GAUTIER, FILS DE GUILLAUME DE BALLOIRE, DE L'AUTRE.

Carta Stephani et Walterii, filiorum Willelmi de Baluiro,

également dans Bron, et peut-être avec raison, le lieu de *Braonium* de nos pièces CXLIII et CLVIII, que nous avons cru pouvoir identifier avec Brion-près-Thouet. Mais il paraît bien difficile d'admettre que les formes *Bribennum* et *Braonium* se rapportent à une même localité et aient pu aboutir à une même forme.

(1) Cette pièce a été publiée par Marchegay dans son étude sur *Les Colliberts de Saint-Aubin d'Angers* (Bibliothèque de l'École des Chartes, XVII, 420.)

quomodo habuerint terram Rainardi, avunculi sui, in obedientia Mairomno.

Stephanus et Walterius, filii Willelmi de Baluiro, fecerunt talem concordiam cum abbate Otbranno et monachis Sancti Albini de querelis que adversus illos habebant, quod eos clamaverunt quitos gratanter de omnibus calumpniis et querelis quas retro contra illos habuerant, et abbas et monachi reddiderunt eis proinde terram Rainardi, avunculi sui, quam reclamabant sicut tenuerat illam in die quo mortuus fuerat.

Hanc concordiam fortiter tenendam firmaverunt utrique monachi certe suo, famuli sacramento.

Hoc viderunt et audierunt testes isti: Bernerius prepositus, Lisoius, Aldulfus, Rannulfus Russellus, Lettaldus, Constantinus, Durandus Gresillonus, Richardus filius Hermemberti.

CCXXXI. (S. 11.) — 1055-1093. — LE PRIEURÉ DE MÉRON, DU TEMPS DU PRIEUR FULCRADUS¹, AYANT ÉTÉ VOLÉ DE DIX VACHES OBTIENT EN DÉDOMMAGEMENT LA PROPRIÉTÉ D'UNE MAISON ET D'UN ARPENT DE VIGNE, SIS A THOUARS.

Carta de censu domus et vinee apud Toartium propter vaccas furatas in obedientia Mairomno.

Tempore quo Fulcradus monachus preerat Mairono, latro quidam furatus est decem vaccas Sancti Albini de loco illo.

Qui probatus et convictus de furto a predicto monacho, cum, venditis vaccis, non haberet unde illas redderet, coactus et destrictus reddidit pro emendatione earum domum unam et arpennum vinee apud Toartium, quam videlicet domum et vineam ille tenebat in fevo de quodam vaxallo, nomine Raginaldo Berlaio, de cujus recepto ipse furtum fecerat et cui etiam duas vaccas de furto dederat.

Quas quia Fulcradus monachus vassallo perdonavit, et ipse et

(1) Fulcradus ne figure pas dans la liste des prieurs de Méron donnée par M. Port (II, 665).

uxor ejus, dicta nomine Ama, cognomine Bella, de cujus mariagio domus et vinea erat predictae emendationi assensum pariter prebuerunt, simulque domum et vineam ad censum miserunt. Solvitur ergo postea, quoquo anno, absque ulla alia consuetudine, de sex denariis census in festivitate Sancti Johannis que julio mense colitur.

Hanc pro vaccis emendationem Aimericus vicecomes fieri vel scribi jussit, factamque vel scriptam auctorizavit, sed et nomina testium qui hec et viderunt et audierunt subscribi cartule huic mandavit: Willelmus li Meschins, Savaricus, Haimericus filius Eblonis, Gosfridus thesaurarius, Rahos, Radulfus filius ejus, Rotbertus Wiscardus, Widdo Campionus, Gaufridus Daniel, Joscelinus filius Golferii, Tetbaudus de Ribleres, Gislebertus filius Fulconis, Otgerius, Berno, Bernardus, Savaricus.

CCXXXII. (S. 12.) — 977-988. — SAINT-AUBIN DONNE EN MAINFERME A ALBOIN ET A SON FILS NARBERT LE TIERS DU MOULIN DE TRÉZÉ. (Pancarte du XIe siècle aux Archives de Maine-et-Loire, H. 100, fol. 74.)

Carta de molendino et terra data ad censum Albuino et filio ejus Narberto in obedientia Maironno.

✠ In Dei nomine.

Gunterius, abba monasterii Sancti Albini Andecavensis.

Notum sit omnibus fidelibus sancte Dei ecclesie quia postulavit nos quidam homo, nomine Albuinus, et filius ejus, Narbertus, ut eis tertia parte molendinum et dimidium victum et dimidia opera ad censum concederemus, quod et fecimus.

Est autem ipsa terra sita in pago Pictavensi, in potestate Maironis, in villa que vocatur Treciaca.

Ea videlicet fecimus ratione ut, annis singulis, [77] missa Sancti Albini que est kalendis martii, censum persolvant denariorum duodecim. Si vero de ipso censu tardi aut negligentes extiterint, licentiam habeant legaliter emendandi et ipsam terram non per-

dant, sed fatiant ex ea quicquid voluerint, sicut mos est ipsius pagi, salvo jure ecclesiastico.

Post obitum vero illorum, unum heredem qualem elegerint licentiam habeant dimittendi.

Hanc autem cartam, ut firmior sit veriorque credatur, manu propria manibusque fratrum nostrorum roborari decrevimus.

Actum Sancti Albini monasterio publice.

✠ Gunterius abba huic manuifirme, hortantibus fratribus, fieri jussit.

[*Première colonne :*] S. Widdoni monachi. S. Albuini monachi. S. Rothberti monachi. S. Rothberti monachi. S. Huberti monachi.

[*Seconde colonne :*] S. Geiloni monachi. S. Herberti monachi. S. Rainoldi monachi. S. Viviani monachi. S. Girberti monachi. S. Hermenulfi monachi.

[*Troisième colonne :*] S. Girardi monachi. S. Guichardi monachi. S. Teodaldi monachi. S. Aldeverti monachi. S. Alberti monachi.

Ungerius monachus scripsit et subscripsit.

CCXXXIII. (S. 13.) — Après 1087. — NOTICE RELATANT LES DROITS ET LES DEVOIRS DES MOINES DE MÉRON A L'ÉGARD DU SEIGNEUR DE MONTREUIL-BELLAY (Copie plus moderne que le corps du Cartulaire).

Item carta de consuetudinibus quas habet Berlains in Mairono, quae cum superiore carta jungenda est quae ab eodem Berlaio et Rainaldo thesaurario, avunculo ejus, firmata est¹.

Domum debent habere monachi in castello Mosteriolo, in qua per singulos annos mittet prior Maironi de annona et de vino suo convenienter ad reservandum ibi et inde retollendum quando voluerit.

Ipsa autem cum habitatoribus suis ab omni consuetudine libera

(1) Cette pièce a été publiée par Marchegay et Mabille à la page 80 des *Chroniques des églises d'Anjou*, à la suite de celles qui portent dans ce volume les numéros CCXXI et CCXXII. *

esse debet et immunis, nec distringentur habitatores, nisi per manum monachorum et prepositi eorum.

Pratum comitis, quod est sub Mosteriolo, colligent dimidium per singulos annos, et in grangiam portabunt homines de Mairono, uno anno superiorem partem, et alio inferiorem.

Quod si pro hac re de aliquo eorum clamor fuerit, non distringetur nisi per monachos et prepositum eorum.

Si dominus Monsterioli perrexerit in exercitum comitis Andecavensis et duxerit secum milites suos et gildiam, ibunt homines Maironi in excubiam castelli, ita ut dominus castelli priori de Mairono hoc suggerat, et prior per prepositum suum aut per aliquem suorum homines summoneri faciat.

Ibuntque ad excubandum dimidii una nocte et dimidii alia, et cum ierint, dormient et jacebunt apud amicos et domesticos suos per castellum.

Quod si assaltus aut hujusmodi aliqua necessitas castello insurrexerit, parati erunt ad defensionem castelli.

Si autem de absentia alicujus clamor fuerit, non distringetur nisi per monachos aut per prepositum eorum.

Post concordiam itaque quam monachi Sancti Albini cum Rainaldo tesaurario fecerunt, Berlaus, nepos ejus, honorem Monsterioli adeptus, iterum multas consuetudinum querelas eisdem monachis intulit, quas omnes monachi Sancti Albini partim pecunia, partim vero justitia ecclesiastica reppulerunt, excepto hoc quod hic scriptum est, quod superiori carte ab avunculo suo facte idem Berlaus inseri precepit. Sed quia factum non est, ne cito a memoria laberetur, hic fecimus annotari.

CCXXXIV. (S. 14.) — 1087-1106. — RÉPÉTITION DU TEXTE DU NUMÉRO CCXXIII. (Copie plus récente que le corps du Cartulaire.)

Carta de injuria super molendinis que sunt apud Maironum et exclusa eorum a Berlaio, domino Mosterioli, nobis violenter illata ac de pace cum eodem paulo post redintegrata.

CCXXXV. (S. 15.) — 1087-1109. — NOTICE DE LA PRÉTENTION DE BELLAY, SEIGNEUR DE MONTREUIL, DE PERCEVOIR DES MOINES DE MÉRON UN VINAGE SUR UN TERRAIN JADIS PLANTÉ EN VIGNES. (Copie plus récente que le corps du Cartulaire.)

*Carta de vinagio quod voluit Berlaidus inmittere Mairono in terra scilicet illa unde vinee erant extirpate atque de concordia cum eodem exinde perpetrata*¹.

Notum sit cunctis presentibus atque futuris quia Fulco comes Junior dedit Berlaio de Monsteriolo vinagium quod habebat in terra Sancti Albini de Mairono. Post aliquantum vero temporis, cepit idem Berlaidus monachis supradicti Sancti multas inferre molestias, dicens se debere vinagium habere de illis terris unde pridem vinee extirpate fuerant quae vinagium reddiderant.

Quod monachi se minime facturos respondentes, dixerunt quia nunquam tempore priorum comitum, nec ipsius Fulconis adhuc regnantis, hujusmodi consuetudinem reddidissent.

Unde discordia aliquandiu interposita, tandem Berlaidus, erga monachos se injuste agere recognoscens, calumpniam vinagii quod requirebat ex toto monachis dimisit, benivolo animo eisdem concedens, ut, sicuti sine calumpnia tempore antiquorum comitum tenuerant, ita ex tunc in antea tenerent, excepto ut, si in illis terris vinee aliquando reedificarentur unde extirpate fuerant vinagiumque reddiderant, vinagium inde sibi redderetur, ita tamen ut per aliquem suum hominem primitus cumprobaret quod vinagium solite fuissent reddere.

Haec igitur concordia, ut rata inconcussamque consisteret, dederunt monachi Beati Albini prefato Berlaio quindecim libras denariorum.

(1) Cette pièce a été publiée par Marchegay et Mabille à la page 81 des *Chroniques des églises d'Anjou*.

Audientibus et videntibus istis :

De parte Berlaii : Willelmo milite de Turre, Gosleno Segaudi, qui tunc vicarius erat de Mairono.

De monachis : Hucherto de Castro Gunterii, Goscelino qui tunc obedientie preerat.

De famulis monachorum : Fulcrado preposito, David de Mairono.

[T.] CARTAE DE CAMPANIACO SICCO

CCXXXVI. (T. 1.) — Après 1025 — NOTICE DE LA RESTITUTION
FAITE A SAINT-AUBIN PAR GAUTIER TISON, CHEVALIER, DE LA
TERRE DE CHAMPIGNY-LE-SEC.

*Carta Walterii militis, Ticionis cognomine, de restitutione
Campaniaci Sicci Sancto Albino¹.*

[78] Fuit quidam Rainardus, qui cognominabatur Cinifes de Salmuriaco, qui tenuit commendationem a seniore suo Gelduino, ipsius oppidi domino, in quadam terra Sancti Albini que vocabatur Campaniacum Siccum.

Contigit autem quod Fulco cepit Salmurum perdiditque omnes quos repperit inimicos suos, invasit atque tulit omnes possessiones eorum deditque suis militibus terras.

Walterio vero, qui cognominatur Ticio, dedit commendationem quam tenebat supradictus Rainardus in terra Sancti Albini.

Walterius autem, bonus miles et timens Deum, estimans fore anime sue si beneficium Sancti Albini injuste teneret, penitentia quidem ductus, abiit ad comitem Fulconem et dixit ei : « Domine, recordatus sum. Tu enim dedisti michi commendationem in terra Sancti Albini, pro qua multa mala perpessus sum quia injuste tenebam illam. Si autem tibi placuerit, reddere Sancto Albino vellem. »

Cui comes respondens ait : « Fac sicut vis. Libet quod dicis. Et ego annuo perpetualiter. »

Vocato itaque abbate, coram omnibus astantibus guirpivit atque donationem super altare imposuit, talique ratione jus suum Sanctus Albinus habuit.

(1) Dom Housseau, n° 387.

CCXXXVII. (T. 2.) — 1082-1107. — CHIROGRAPHE RELATIF AU DON FAIT A SAINT-AUBIN PAR RENAUD, VOYER DE MONTSOREAU, DE MOULINS SITUÉS A SOUZAY. (Original avec croix autographes, Archives de Maine-et-Loire, H. 229, fol. 9.)

Cyrographum Raginaldi, vicarii de Monte Sorello, de molendinis que dedit Sancto Albino apud Solciacum in obedientia Campaniaco Sicco.

Ut scripture testimonio res memorie labefactione dissolubilis vigeat et convenientie nodus stabilitati concordie adhereat, donum quod Raginaldus vicarius conjuxque sua, Widburgis, ac filius eorum, Radulfus, Sancto Albino donaverunt, commendatum hoc scripto posteris relinquimus.

Divino quippe ammoniti spiritu, capitulum nostrum intraverunt ibique molendinorum duorum medietatem que apud Solciacum sita sunt, in presentia domni Girardi abbatis totiusque congregationis, Deo et Sancto Albino donaverunt ac donum super ejusdem confessoris altare possuerunt, hoc tamen pacto ut unum molendinorum et aqueductus clausuras nos absque eis usque ad tres annos fatiamus, alterius vero medietatem ipsis alteram medietatem fatientibus, preter baccum unum quod nos ibi novum ponemus, construamus.

Completis autem tribus annis, sicut fructum dividemus, sic quisque suam medietatem faciemus.

Cujus doni ut robusta esset oblatio, ipsorum filius qui ob adolescentiam perversione quorundam hominum seductus repugnabat, palefredum fratris nostri Achardi pro benedictione accepit et voluntarium omnimodumque consensum prebuit.

Hujus rei sunt testes hii, nomina quorum subtilus ascripta sunt : Odo de Burgulio, Fulcherius, Rainaldus armiger ejusdem Raginaldi, Gaufridus Rufus, Walterius de Laquil, Rainaldus Cothus, Walterius Potinus, Girardus Harduini filius, Girardus clericus, Aldulfus et Warinus frater ejus, Haimericus Ridellus, Gaufridus Pulsatus, Rainaldus de Treziaco, Radulfus Introignardus, Ernaldus

du Brionius, Albertus Roclaens, Fulcradus corvesarius, Hamelinus pistor, Walterius Oisels, Constantinus Carbonellus, Daniel carpentarius, Gaufridus Pirinis et alii multi.

S.	Rainal	S. W	idbur	S. Ra	dulfi
di v	icarii	gis u	xoris ejus	fili	eorum

CCXXXVIII (T. 3.) — 1082-1107. — NOTICE DU DON FAIT A SAINT-AUBIN PAR RENAUD, VOYER DE MONTSOREAU, DE L'UN DES MOULINS DE SOUZAY.

Carta ejusdem Raginaldi de eadem re.

Notum fieri volumus presentibus atque futuris quod, cum Girardus, abbas Sancti Albini, aliquando apud Campaniacum Sicum moraretur, venit ad eum Raginaldus, vicarius de Monte Sorello, et firmavit cum eo de quodam molendino quod in Ligeris fluvio habebat hujusmodi convenientiam, ut per tres annos quemcumque ad illius molendini procurationem essent necessaria monachi Sancti Albini de proprio suppetu traderent medietatemque fructus haberent, reliquam vero ipse sibi Raginaldus acciperet.

Transactis autem tribus annis, sicut in proprios usus medietatem haberet, simili modo qualiter ipsa sua medietas construeretur procuraret.

Interea si pertinere ad utilitatem suam utrique adverterent aliud in supradicto flumine edificare, aliud molendinum in commune edificarent, pariterque in propria haberent potestate.

Hujus rei testes affuerunt: Aldulfus, Gaufridus Lunellus, Walterius Bornitus, Hilarius, Firmatus.

CCXXXIX (T. 4.) — 1082-1101. — CHARTE PAR LAQUELLE RENAUD, CHANOINE D'ANGERS, FAIT DON A SAINT-AUBIN DE L'ÉGLISE DE PARNAY.

Carta de ecclesia quam Rainardus, canonicus Sancti Mauricii, dedit Sancto Albino apud Petriniacum juxta Campaniacum.

In nomine Domini nostri Jhesu Christi.

Ego Rainardus, canonicus matris ecclesie Andecavensis, pro redemptione anime mee et parentum meorum, dono Sancto Albino et ejus monachis quandam ecclesiam in honorem Sancti Petri factam apud Petriniacum, quam de fevo episcopali habeo, cum omnibus rebus meis que ad meum jus ibi pertinere videntur.

Verumtamen dedit mihi pro hoc Girardus abbas et monachi prefati monasterii trecentos solidos denariorum, et ut ab hoc facto omnis calumpnia procul esset, precibus egi apud Gaufridum, dominum meum, episcopum Andecavensem, et apud confratres meos, canonicos Sancti Mauricii, ut libenter ista concederent, et concesserunt.

Concessio autem ista facta fuit in capitulo Sancti Mauricii, presentibus istis quorum nomina sunt hec : Gaufridus episcopus, Gosbertus decanus, Gaufridus thesaurarius, Marbodus archidiaconus, Gaufridus cantor, Garnerius archidiaconus, Gaufridus Martinus, Rainardus, Gislebertus de Doe, Huchbertus de Balgiaco, Widdo Aculeus, Willelmus de Sancto Laudo, Gillelmus Musca, Gaufridus de Sancta Gemma, Gaufridus de Coloniis et Berardus frater ejus, Fulcradus corvesarius, Galterius Oisels.

Concessit hoc postea libenter Gallerius Goslanus, frater meus, in capitulo Sancti Albini, me presente et his qui subter ascripti sunt : Guarinus Liborius, Radulfus de Roca, Rainaldus de Niniaco, Rotbertus de Insula, Christianus Pichardus, Fulcradus corvesarius, Goscelinus de Mairono, Andreas Recordels, Bertrannus Belot, Isembertus Niart, Gosbertus filius Frotmundi Aquile, Aldulfus de Mairono.

CCXL (T. 5.) — S. d. — NOTICE DU DON FAIT A SAINT-AUBIN PAR GEOFFROY MINTARD. (Copie plus récente que le corps du Cartulaire.)

De Gaufrido Mintardo.

[79] Gosfridus Mithardus dedit terram de Sagot Sancto Albino cum trigenta et quinque solidorum caritate et concensu